

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ МІНІМУМ	8
ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК	10
1. Лексикологія	10
1.1. Предмет і завдання лексикології	10
1.2. Слово як мовна одиниця	11
1.3. Лексичне значення слова	15
1.4. Граматичне значення слова	25
2. Склад лексики сучасної української літературної мови	25
2.1. Омоніми. Пароніми	25
2.2. Синоніми. Евфемізми	31
2.3. Антоніми	36
2.4. Склад лексики сучасної української літературної мови з погляду її стилістичного вживання	40
2.5. Зміни в словниковому складі мови. Активна й пасивна лексика	44
3. Українська фразеологія	49
3.1. Предмет фразеології	49
3.2. Основні типологічні ознаки фразеологізмів	50
3.3. Класифікація фразеологізмів	53
3.4. Зв'язок фразеологізмів із частинами мови	55
3.5. Прислів'я і приказки. Крилаті слова	56
4. Лексикографія	57
4.1. Предмет лексикографії	57
4.2. Основні типи словників	58
ПРАКТИЧНИЙ БЛОК	68

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ МІНІМУМ	8
ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК	10
1. Лексикологія	10
1.1. Предмет і завдання лексикології	10
1.2. Слово як мовна одиниця	11
1.3. Лексичне значення слова	15
1.4. Граматичне значення слова	25
2. Склад лексики сучасної української літературної мови	25
2.1. Омоніми. Пароніми	25
2.2. Синоніми. Евфемізми	31
2.3. Антоніми	36
2.4. Склад лексики сучасної української літературної мови з погляду її стилістичного вживання	40
2.5. Зміни в словниковому складі мови. Активна й пасивна лексика	44
3. Українська фразеологія	49
3.1. Предмет фразеології	49
3.2. Основні типологічні ознаки фразеологізмів	50
3.3. Класифікація фразеологізмів	53
3.4. Зв'язок фразеологізмів із частинами мови	55
3.5. Прислів'я і приказки. Крилаті слова	56
4. Лексикографія	57
4.1. Предмет лексикографії	57
4.2. Основні типи словників	58
ПРАКТИЧНИЙ БЛОК	68

ТЕМА: ЛЕКСИКОЛОГІЯ	68
Практичне заняття № 1	68
Практичне заняття № 2	83
Практичне заняття № 3	93
Практичне заняття № 4	101
Практичне заняття № 5	109
ТЕМА: ФРАЗЕОЛОГІЯ	119
Практичне заняття № 6	119
Практичне заняття № 7	124
ТЕМА: ЛЕКСИКОГРАФІЯ	135
Практичне заняття № 8	135
ІНШОМОВНІ ЛЕКСИЧНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ	
В СЛОВНИКОВОМУ СКЛАДІ СУЧАСНОЇ	
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	139
1. Іншомовні лексичні запозичення та проблема	
їхньої доцільності у витлумаченні учених	
XIX – XXI ст.	139
1.1. Погляди вчених на сутність іншомовних	
та запозичених слів	139
1.2. Проблеми доцільності іншомовних лексичних запозичень..	143
2. Чинники запозичень лексики англomовного походження	147
3. Загальна характеристика лексики іншомовного походження:	
проблеми її адаптації в українській мові	159
4. Структурні типи слів іншомовного походження	168
ТЛУМАЧНИЙ СЛОВНИК ІНШОМОВНИХ	
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ	204
НАУКОВІ ТА НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ	359

ТЕМА: ЛЕКСИКОЛОГІЯ	68
Практичне заняття № 1	68
Практичне заняття № 2	83
Практичне заняття № 3	93
Практичне заняття № 4	101
Практичне заняття № 5	109
ТЕМА: ФРАЗЕОЛОГІЯ	119
Практичне заняття № 6	119
Практичне заняття № 7	124
ТЕМА: ЛЕКСИКОГРАФІЯ	135
Практичне заняття № 8	135
ІНШОМОВНІ ЛЕКСИЧНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ	
В СЛОВНИКОВОМУ СКЛАДІ СУЧАСНОЇ	
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	139
1. Іншомовні лексичні запозичення та проблема	
їхньої доцільності у витлумаченні учених	
XIX – XXI ст.	139
1.1. Погляди вчених на сутність іншомовних	
та запозичених слів	139
1.2. Проблеми доцільності іншомовних лексичних запозичень..	143
2. Чинники запозичень лексики англomовного походження	147
3. Загальна характеристика лексики іншомовного походження:	
проблеми її адаптації в українській мові	159
4. Структурні типи слів іншомовного походження	168
ТЛУМАЧНИЙ СЛОВНИК ІНШОМОВНИХ	
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ	204
НАУКОВІ ТА НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ	359

ПЕРЕДМОВА

Проблему ґрунтового, усебічного вивчення лексики в межах конкретних лексичних груп у сучасній вітчизняній лінгвістиці дедалі виразніше висувають до ряду найбільш актуальних. Приступаючи до вивчення лексичного складу мови, слід передусім з'ясувати, що являє собою слово як одиниця мовлення, уміти визначити поняття лексичне, семантичне значення слова, пізнати закони розвитку і зміни значень слова, усвідомити, що в слові співіснують зовнішнє (звуковий склад) і внутрішнє (лексичне, а також частиномовне, словотвірне, граматичне) значення. Важливо розуміти, в яких відношеннях між собою є слово і поняття, адже у процесі мовлення слово може розширювати чи звужувати своє значення, набирати різноманітних емоційно-вольових, експресивних відтінків.

Вивчення лексикології, фразеології та лексикографії, що є складовими курсів «Сучасної української літературної мови» й «Української мови за професійним спрямуванням», посідає важливе місце в підготовці майбутніх фахівців гуманітарного та економічного профілів. Вивчення зазначеного курсу дозволить студентам набути знань про специфіку лексико-семантичних ресурсів сучасної української літературної мови: їхню семантичну структуру, системні відношення між ними, диференціацію словникового складу сучасної української мови, зміст і призначення лексикографічних джерел.

Актуальність вивчення лексикології сучасної української літературної мови для фахівців гуманітарного та економічного профілів зумовлено тим, що всі види їхньої професійної діяльності передбачають глибокі знання мовної структури, її одиниць та їхнього функціонування.

Метою й основними завданнями викладання розділу «Лексикологія. Лексикографія. Фразеологія» навчальної дисциплін «Сучасна українська літературна мова» й «Українська мова за професійним спрямуванням» є:

- засвоєння студентами інформації щодо сучасного стану науки про лексику та фразеологію сучасної української літературної мови;
- набуття навичок застосування прийомів і методик лексикологічного аналізу;

ПЕРЕДМОВА

Проблему ґрунтового, усебічного вивчення лексики в межах конкретних лексичних груп у сучасній вітчизняній лінгвістиці дедалі виразніше висувають до ряду найбільш актуальних. Приступаючи до вивчення лексичного складу мови, слід передусім з'ясувати, що являє собою слово як одиниця мовлення, уміти визначити поняття лексичне, семантичне значення слова, пізнати закони розвитку і зміни значень слова, усвідомити, що в слові співіснують зовнішнє (звуковий склад) і внутрішнє (лексичне, а також частиномовне, словотвірне, граматичне) значення. Важливо розуміти, в яких відношеннях між собою є слово і поняття, адже у процесі мовлення слово може розширювати чи звужувати своє значення, набирати різноманітних емоційно-вольових, експресивних відтінків.

Вивчення лексикології, фразеології та лексикографії, що є складовими курсів «Сучасної української літературної мови» й «Української мови за професійним спрямуванням», посідає важливе місце в підготовці майбутніх фахівців гуманітарного та економічного профілів. Вивчення зазначеного курсу дозволить студентам набути знань про специфіку лексико-семантичних ресурсів сучасної української літературної мови: їхню семантичну структуру, системні відношення між ними, диференціацію словникового складу сучасної української мови, зміст і призначення лексикографічних джерел.

Актуальність вивчення лексикології сучасної української літературної мови для фахівців гуманітарного та економічного профілів зумовлено тим, що всі види їхньої професійної діяльності передбачають глибокі знання мовної структури, її одиниць та їхнього функціонування.

Метою й основними завданнями викладання розділу «Лексикологія. Лексикографія. Фразеологія» навчальної дисциплін «Сучасна українська літературна мова» й «Українська мова за професійним спрямуванням» є:

- засвоєння студентами інформації щодо сучасного стану науки про лексику та фразеологію сучасної української літературної мови;
- набуття навичок застосування прийомів і методик лексикологічного аналізу;

- підготовка студентів до розв'язання лінгводидактичних і дослідницьких завдань.

Навчальний посібник орієнтовано на організацію самостійної проблемно-пошукової роботи студентів. Для цього запропоновано контрольні-тренувальні й підсумково-тренувальні завдання, що передбачають формування відповідних навичок та умінь.

Вивчивши курс лексикології, студенти повинні **знати**:

- про одиниці сучасної лексикології та фразеології, їхні структурно-семантичні й функціональні властивості, системні відношення між ними, диференційні ознаки, роль у формуванні словникового складу мови;
- про основні методики і прийоми лексикологічного аналізу;
- про можливості застосування теоретичних знань і практичних навичок у професійній діяльності;
- про типи словників;

Студенти повинні **вміти**:

- використовувати терміни й поняття сучасної лексикології і фразеології;
- оперувати основними методиками і прийомами лексикологічного та фразеологічного аналізів;
- визначати лексикологічні характеристики слів сучасної української літературної мови;
- застосовувати лексикографічні видання як джерела необхідної лінгвістичної інформації.

Структура посібника-комплекта визначається зручністю, що дозволяє виділити в ньому чотири основні блоки:

- *теоретичний* – теоретичний матеріал, що охоплює традиційні й нові підходи щодо класифікації та кваліфікації різних лексичних явищ, викладено відповідно до програм навчальних курсів: «Сучасна українська літературна мова. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія», «Сучасна українська мова», «Українська мова за професійним спрямуванням». За основу такого бачення взято погляди сучасних українських лінгвістів, урахувавши дискусійний характер багатьох теоретичних положень, що сприяє формуванню у студентів аналітико-критичного мислення, уміння розібратися в конкретній проблемі, виділення в ній власної аргументованої позиції;

- підготовка студентів до розв'язання лінгводидактичних і дослідницьких завдань.

Навчальний посібник орієнтовано на організацію самостійної проблемно-пошукової роботи студентів. Для цього запропоновано контрольні-тренувальні й підсумково-тренувальні завдання, що передбачають формування відповідних навичок та умінь.

Вивчивши курс лексикології, студенти повинні **знати**:

- про одиниці сучасної лексикології та фразеології, їхні структурно-семантичні й функціональні властивості, системні відношення між ними, диференційні ознаки, роль у формуванні словникового складу мови;
- про основні методики і прийоми лексикологічного аналізу;
- про можливості застосування теоретичних знань і практичних навичок у професійній діяльності;
- про типи словників;

Студенти повинні **вміти**:

- використовувати терміни й поняття сучасної лексикології і фразеології;
- оперувати основними методиками і прийомами лексикологічного та фразеологічного аналізів;
- визначати лексикологічні характеристики слів сучасної української літературної мови;
- застосовувати лексикографічні видання як джерела необхідної лінгвістичної інформації.

Структура посібника-комплекта визначається зручністю, що дозволяє виділити в ньому чотири основні блоки:

- *теоретичний* – теоретичний матеріал, що охоплює традиційні й нові підходи щодо класифікації та кваліфікації різних лексичних явищ, викладено відповідно до програм навчальних курсів: «Сучасна українська літературна мова. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія», «Сучасна українська мова», «Українська мова за професійним спрямуванням». За основу такого бачення взято погляди сучасних українських лінгвістів, урахувавши дискусійний характер багатьох теоретичних положень, що сприяє формуванню у студентів аналітико-критичного мислення, уміння розібратися в конкретній проблемі, виділення в ній власної аргументованої позиції;

- *практичний* – система вправ і завдань різного рівня складності, що забезпечує вироблення у студентів навичок і вміння спостерігати, аналізувати та класифікувати мовні явища, користуватися лексичним багатством мови, формування комунікативних умінь та навичок;
- *науковий* – ґрунтовне дослідження іншомовних лексичних запозичень у словниковому складі сучасної української мови, чинників запозичень лексики іншомовного походження. Подано загальну характеристику зазначеної лексики: її структурні типи, а також проблеми адаптації в українській мові;
- *словниковий* – укладено на основі вибірки з мови засобів масової інформації та лексикографічних праць української мови кінця ХХ – початку ХХІ ст. «Тлумачний словник іншомовних соціально-економічних запозичень», в якому наведено найновіші приклади слововживання лексем іншомовного походження в українській мові кінця ХХ – початку ХХІ ст., сформульовано нові значення, які закріпилися в мові-реципієнті, а також показано основні досягнення сучасних лексикографів. У словнику вміщено найважливіші соціально-економічні терміни на позначення понять і категорій у галузі політики, соціології, філософії, юриспруденції, психології, спеціальну термінологію.

Автори щиро вдячні докторам філологічних наук, професорам О. А. Стишову й В. А. Глуценку та кандидатів філологічних наук, доцентів О. О. Кабиш за цінні поради, висловлені в рецензіях на посібник.

- *практичний* – система вправ і завдань різного рівня складності, що забезпечує вироблення у студентів навичок і вміння спостерігати, аналізувати та класифікувати мовні явища, користуватися лексичним багатством мови, формування комунікативних умінь та навичок;
- *науковий* – ґрунтовне дослідження іншомовних лексичних запозичень у словниковому складі сучасної української мови, чинників запозичень лексики іншомовного походження. Подано загальну характеристику зазначеної лексики: її структурні типи, а також проблеми адаптації в українській мові;
- *словниковий* – укладено на основі вибірки з мови засобів масової інформації та лексикографічних праць української мови кінця ХХ – початку ХХІ ст. «Тлумачний словник іншомовних соціально-економічних запозичень», в якому наведено найновіші приклади слововживання лексем іншомовного походження в українській мові кінця ХХ – початку ХХІ ст., сформульовано нові значення, які закріпилися в мові-реципієнті, а також показано основні досягнення сучасних лексикографів. У словнику вміщено найважливіші соціально-економічні терміни на позначення понять і категорій у галузі політики, соціології, філософії, юриспруденції, психології, спеціальну термінологію.

Автори щиро вдячні докторам філологічних наук, професорам О. А. Стишову й В. А. Глуценку та кандидатів філологічних наук, доцентів О. О. Кабиш за цінні поради, висловлені в рецензіях на посібник.